

Beste mensen, beste heer Bredijk, die vandaag in het zonnetje wordt gezet,

Dank voor de uitnodiging om hier vanmiddag bij u te gast te zijn en het samen met u te mogen hebben over *diaconie*, misschien wel een van de mooiste 'takken van sport' in de kerk. Diaconie te verstaan als het handen- en voetenwerk van de kerk, praktische kerkenwerk. Dichtbij mensen zijn, vooral mensen in nood (zo zeggen we dat in ons missionstatement bij Stem in de Stad). Mijn verhaal vanmiddag bestaat uit een aantal onderdelen. Ik wil beginnen met onze huidige tijdgeest. Diaconie gebeurt altijd in een bepaalde context, vandaag belichten we speciaal de relatie diaconie en burgerlijke overheid, specifiek, de terugtrekkende overheid en wat dat is, een terugtrekkende overheid. Als tweede heel kort een terugblik op de tijd na het van start gaan van de algemene bijstandswet tot nu toe en hoe langzaam het mensbeeld veranderde in de zogeheten zorgsector. Waarna ik als laatste enkele zaken met u wil delen uit de praktijk van ons werk, Stem in de Stad in Haarlem. De nieuwste folder over ons werk is hierbij een leidraad.

De tijdgeest.

Met een prachtig citaat zet Augustinus de toon. 'En daarom zeg ik, broeders en zusters: bid zoveel u kunt. Er is een overvloed aan slechte dingen en dat heeft God zelf toegelaten. Was er maar geen overvloed aan slechte mensen, dan zou er ook geen overvloed zijn aan slechte dingen. Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden! Dat zeggen de mensen tenminste. Laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zijn de tijden. (Aurelius Augustinus, 'Zoals wij zijn, zijn de tijden.' (Sermo 80). In: Idem, *Van aangezicht tot aangezicht. Preken over teksten uit het evangelie volgens Matteüs*, Amsterdam 2004, p. 433).

Een gisteren gepresenteerd onderzoek laat zien dat de bevolking van Nederland zich het meest zorgen maakt over de verruwing en het onfatsoen in de samenleving, de normen en waarden dus en hoe daarmee wordt omgegaan. De mensen zijn onzeker en bang, of misschien beter, worden onzeker en bang gemaakt. Er is, zo lijkt het, geen leiding meer, iets waar men zich aan kan vasthouden. De vaste grond heeft plaats gemaakt voor drijfzand. We zwalken van crisis naar crisis. Hypotheekcrisis, de bankencrisis en nu de eurocrisis. In zoals altijd, in tijden van verwarring staan zij op die de onzekerheid en de angst uitbuiten. De volksmenners en de populistten wakkeren de onvrede van 'Henk en Ingrid' aan en beloven hen gouden bergen ... als je maar op hen stemt. 'Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden!' En de kerken, ach, die zijn nauwelijks meer in staat om hun ethiek van respect en tolerantie voor het voetlicht te brengen, zo klein zijn ze geworden, zo marginaal, zo bezig met overleven. Of zo ik het deze week in het zoveelste debat over 'de toekomst van de kerk' zei: de kerk heeft met haar oude en versleten orthodoxie een grauwsliuier over het altijd frisse en radicale evangelie getrokken. De terugtrekkende kerk, er zijn studies die zeggen, dat daardoor de moraal in verval is geraakt, omdat de morele autoriteit van de kerken langzaam uit de samenleving is weggelekt. Valt het u op: een terugtrekkende overheid en een noodgedwongen zich terugtrekkende kerk. Welk speelveld blijft over? En wie zijn de spelers op dat maatschappelijke speelveld? Vanochtend meldt mijn krant dat Wilders in het eerste jaar van dit gedoogkabinet al zijn punten heeft binnengehaald.

'Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden! *Dat zeggen de mensen tenminste.*' Met het zinnetje, *Dat zeggen de mensen tenminste*, geeft Augustinus een ferm tegenwicht aan de klaagcultuur van onze dagen. Want 'de mensen', zeggen zoveel, 'de massa' is anoniem. In de massa ben je een individu zonder gezicht. In de anonieme massa kan diaconie niet uit de voeten, omdat diaconie mensen een gezicht. Diaconie vindt plaats van aangezicht tot aangezicht, diaconie geeft mensen hun waardigheid terug en komt voor hen op. Diaconie is live, is wederkerig en vol van ontmoeting en trekt de concrete mens uit de massa van wat mensen zeggen en brengt hen in de buurt van de arme Mens uit Nazareth. 'Het zijn slechte tijden! Het zijn moeilijke tijden! Dat zeggen de mensen tenminste. Laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zijn de tijden.'

2. terugblik

1965 de algemene bijstandswet, het diaconale werk van de kerken wordt overgedragen aan de staat. Samen betalen we via onze gezamenlijke belastingen aan mensen in nood. De oude bedeling verdween (er was ook veel kerkelijke betutteling en men trok kerkmensen misschien wel voor). Dat was goed denk ik, wat toen gebeurde. Maar, in de 80tger jaren komen er scheuren in dit bestel. De welvaartsstaat bleek minder solide. Er ontstond toch nieuwe armoede, er vertoefden toch steeds meer mensen aan de rafelrand en de onderkant van de samenleving. Het zorggebouw werd duur, te duur. De eerste crisis van de tachtiger jaren bracht dit aan het licht. Heel veel mensen vallen door de voorzieningen heen en komen in een soort vrije val terecht, verslaafd, verkommerd, vereenzaamd. De zorgsectoren gaan hun targets stellen, ze worden afgerekend, er moeten doelen gehaald worden. Zo niet, dan ontvang je geen geld meer. In een gesprek van 5 minuten met een cliënt moet zijn probleem toch in minstens 5 sessies zijn opgelost. De mens wordt zijn probleem, zijn klacht gaat zijn menszijn bepalen. Je gaat je minderwaardig voelen als je bestaan wordt uitgedrukt in zorgminuten. De voorbeelden liggen voor het oprapen.

Terugkijkend - want wisten wij veel, we begonnen gewoon - is het precies in deze tijd dat het wat ik noem *nieuwe* diaconaat ontstond, ook ons werk bij Stem in de Stad in de tachtiger jaren. Vanuit een ander mensbeeld, gevormd door de ethiek van de Bergrede. Aanvullend op het bekende welzijnswerk, en niet nog een keer christelijk overdoen wat anderen ook al deden, maar anders, mensgericht en voorbij de methodes die op mensen worden toegepast. Uit de analyse van ons soort werk groeide bijvoorbeeld de presentie-theorie van Andries Baart, met een groot accent op aandacht.

Deel uit gedicht Marinus ...

Niet alleen zorg als cure (het sleutelen aan mensen), maar met evenveel nadruk op de care, zorg als aandacht, bekommernis en bovenal compassie. Als ik een lichamelijke klacht heb, wil ik de beste cure van de dokter, maar ik wil ook dat hij of zij mij in de ogen kijkt en niet alleen op het beeldscherm staart. Ik zeg dat ook tegen mijn huisarts, als ik bij hem ben, 'hé hallo, ik zit hier!'

Stem in de Stad

Voor u de folder van ons werk. Ik ben deze weken wat euforisch omdat we net vorige week een nieuw gebouw hebben betrokken, een paar huizen verder dat we waar we zaten. We zijn verheugd dat prinses Maxima op 25 oktober ons nieuwe pand komt openen. Meer dingen kunnen we oppikken, niet als een nieuwe organisatie, maar we noemen onszelf en diaconale *gemeenschap*. Een *kerkplek* (term van Henk de Roest) of voor mijn part een nieuwe kerk, waar we dat nieuwe mens-zijn uitproberen, in navolging van de grote Diaken, Christus zelf. Naast onze 7 afdelingen (we lopen ze kort even door), ook nieuwe zaken zei ik. Een nieuwe restaurant-keuken voor talloze eetmomenten t.b.v. mensen in nood, een medische post van de GGD voor mensen die nauwelijks meer toegang hebben tot de medische zorg. Want zo moet u ons werk zien, zo vertel ik het vaak: heel veel mensen zijn door de voorzieningen gevallen, en wij willen die mensen terug hebben naar die bestaande voorzieningen, of ze daar brengen als ze er nog niet geweest zijn (uitgeprocedeerde mensen, dakloze mensen e.a.). Daarom komen de mensen bij ons. Er ontstaat een vertrouwensband in onze *gemeenschap*, de mens in nood is onderdeel van deze gemeenschap, niet minder dan de bijna 200 vrijwilligers en de 9 beroepskrachten.

Denkend aan ons thema van vanochtend doet zich op dit moment een groot probleem voor, het heeft te maken met de terugtrekkende overheid, dat is hetzelfde als bezuinigen. Bezuinigingen door overheden treffen altijd de meest kwetsbare mensen, dat lijkt wel een regel (denk aan de PGB's). Ook worden de meeste welzijnsinstellingen behoorlijk gekort. Stel u nu voor: een van de doelstellingen van Stem in de Stad (en soortgelijke kerkelijk-diaconale kerkplekken) is, ik zei het al, de mensen terugbrengen in of naar de bekende welzijnsinstellingen (mitsch werk, verslavingszorg, ggz etc). Want daar waren ze doorheen gezakt, het contact was verloren. Maar nu opeens worden die

door de overheid gesubsidieerde instellingen deels gekort of zelfs opgegeven. D.w.z. dat wij al deze mensen in nood niet meer kwijt kunnen op die plekken omdat ze gehalveerd zijn of er überhaupt niet meer zijn. En, die kortingen moeten nog worden geïmplementeerd in die instellingen. Ik houd mijn hart vast, moet ik u zeggen. Eén ding is wel zeker, en dat is, dat de kerken en hun diaconieën nooit in staat zullen zijn om de gaten die vallen op te vangen, gewoon, omdat men daar het geld niet meer voor heeft, helemaal niét zelfs, ook al zouden diaconieën enkele miljoenen op hun rekening hebben staan. Bovendien, diaconieën zouden dat ook niet moeten willen, want we zouden weer terug zijn bij de tijd van voor de bijstandswet.

Zo is de cirkel rond. Ik heb u geschetst hoe wij vanuit Stem in de Stad tegen de tijdgeest aankijken, hoe de zorg is verschrompeld tot zorgminuten, vanuit welk mensbeeld wij werken en als laatste mijn zorg bij de terugtrekkende overheid waarbij de mens in nood de dupe dreigt te worden.

Dit is geen pessimistisch scenario. Diaconie is nooit pessimistisch, wel realistisch. En echt realisme is er nooit zonder hoop, anders zou het fatalisme zijn. Die hoop beste mensen vanmiddag op deze stralende dag, putten wij uit de diepe bronnen van het evangelie. 'Laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden.'

In ons nieuwe gebouw is een Middeleeuwse kelder herontdekt. Die kelder was een onderdeel van een kloostercomplex dat vroeger op deze plaats in het hart van Haarlem was gevestigd. Al die eeuwen is er op deze plaats caritas, liefdadigheid en diaconie geschiedt aan mensen in nood, de nooddriftigen en behoeftigen - die wij ook allemaal op onze tijd zullen zijn. Het is voor ons een enorm bemoedigend dat we deze kelder straks gaan inrichten als stilte- en meditatiekamer, om te steeds opnieuw te ervaren dat we geen welzijnsinstelling zijn, maar een diaconale gemeenschap zijn, een gemeenschap van uitersten (arm-rijk, autochtoon-allochtoon, wit-zwart, gezond-ziek etc), samen op weg naar het Rijk van vrede en recht, met de Bergede en de werken van barmhartigheid als kompas, en Christus als Gods pelgrim in ons midden.

Deze week verscheen over de geschiedenis van ons werk en de historische plaats waar we zitten een mooi boek. Graag wil ik de heer Bredijk een exemplaar overhandigen, als dank voor het vele dat hij hier in Apeldoorn deed.

Jurjen Beumer, 1 oktober 2011
Apeldoorn, over diaconie en overheid / dir art